

Alfonsas EIDINTAS

Trijose žvalgy- bose

Lietuvos
kavalerijos kapitono
istorija

Dalykinė bendraautorė
Astra Julianna Michels

Mokslų ir enciklopedijų leidybos centras
Vilnius, 2017

Pradžia ir padėkos

Laikinoji Lietuvos sostinė Kaunas

1937 metų vasarą husarų kavalerijos pulko šventė – kaip ir kasmet – kone viso Kauno šventė. Jojykla atvira visiems, kas tik turi bilietus (ponai) ir pakvietimus (panelės)... Pagaliau ateina laikas ir kliutinio jojimo varžyboms – tai pats įdomiausias programos momentas. Prunkščia išpuoselėti ir ištreniruoti žirgai, apie juos sukasi publikai žinomi raiteliai karininkai: Kazakevičius, Sušinskas, Michelevičius, Valys ir kiti, ir dar gera dešimtis kitų ulonų ir husarų karininkų, besiruošiančių lemiamai kovai dėl pagrindinio prizo – etmono Jonušo Radvilos taurės su emblemomis.

Kol kas greičio ruožas. Žirgai šauna kartu, paskui visa jojà ištįsta, pirmaujantieji keičiasi vietomis, kai kurie, ilgiau pirmavusieji, atsilieka, juos aplenkia kiti raiteliai, lydimi publikos šauksmų ir raginimų, ir pagaliau paaiškėja nugalėtojai.

O dabar pats programos įdomumas – kliūčių ruožas.

Išstatyta jų dvylika, nugalės mažiausiai kliūčių numetęs ir greičiausias žirgas ir jo raitelis.

Publika pastebi, kad greičiausiai joja ir mažiausiai kliūčių numetė aukščiausio jojiko žirgas.

– Pirmauja vyresnysis leitenantas Bronius Michelevičius, manykite, jis jau laimėjo, – sako vienas žinovas dviems puošnioms panelėms, klausimais žvilgsniais besidairančioms aplinkui. Jis laiko savo pareigą kai ką paaiškinti toms viliokėms, kurios tikriausiai čia visai ne dėl žirgų sporto atsidūrė...

– Na, karininką Bronių tai mes pažįstame, – sako viena labai savimi pasitikinti gražuolė, – tačiau gerai neišgirdome jo žirgo vardo. Kuriuo jis šiandien joja? Ar tik ne Jumenta?

Žinovui iš nuostabos net kaklas ištįso, panelės šaiposi, ar ne? Ne tik raitelius, bet ir jų žirgus žino, o suvaidino nieko nesuprantančias... Su apmaudu nužvelgęs paneles netrukus kiek atlyžta ir, norėdamas parodyti viską gerai žinąs, prideda:

– Jo žirgas Japas, bet pats mylimiausias – Partizanas. Su juo Michelevičius, jei gerai pamenu, ir 1934 metais varžybas laimėjo – tada per dvi minutes penkiolika sekundžių įveikė dvylika panašių kliūčių. Tąkart buvo visos kavalerijos – ir ulonų, ir husarų, ir artilerijos puskarininkų, kariūnų ir karininkų – lenktynės. O čia tik husarų varžybos, tad galiu

jums garantuoti, kad ir šį kartą niekas jo pasiekto rezultato jau tikrai nebepagerins, pamatysite...

Merginos patenkintos prunkšteli ir ploja, mojuodamos nosinaitėmis grakščiausiam, pačiam aukščiausiam raiteliui, kurio jau tikrai šiandien niekas nebeaplenks.

– Sakyk nesakęs, kas tik paragauja prancūzų kavalerijos mokyklos, tas ir laimi lenktynėse, – sako paslaugiam žinovui vyresnio amžiaus atsargos pulkininkas, šiandien į šventę atvykęs uniformuotas.

– Pritariu jums, pulkininke, jūsų teisybė, nes visas pirmaujančiųjų dešimtukas stažavo Saumure kavalerijos mokykloje.

– Tačiau turiu pastebėti, kad ir iki prancūzų karo mokyklos tie patys vyrai buvo geriausi raiteliai, – atkerta pulkininkas žinovui.

Netrukus trenkia orkestras. Didžiojo etmono Jonušo Radvilos taurė įteikiama vyr. leitenantui Broniui Michelevičiui. Jis dėl šios pergalės išties laimingas, nes šiomet nedrįso svajoti apie pirmą vietą, – šį pavasarį tikrai neturėjo pakankamai laiko pasiruošti. Bet, kaip jam įprasta, ėjo kovoti ir stengėsi laimėti.

Jis mėgsta kovą. Visuomet kovoja iš paskutiniųjų, kad būtų pirmas, kad nugalėtų. Tarp draugų Bronius Michelevičius garsėja drąsa, sumanumu, ryžtu, pasiaukojimu ir yra žinomas kaip vyras, iki galo vykdamas tai, kuo yra tikras ir įsitikinęs. Šias savybes Lietuvos ūkininko sūnus išlaikė visą gyvenimą tarnaudamas Lietuvai, jos kariuomenei ir įsitraukęs į dviejų valstybių žvalgybos kovas prieš komunistinę SSRS.

Esame įpratę skaityti biografines knygas, kuriose parodomi kokio nors herojaus ar net antiherojaus (Hitlerio, Mussolinio, Stalino ir kt.) darbai, poelgiai, nuopelnai ar nusikaltimai, atskleidžiamas jo vidinis pasaulis, to ar kito poelgio motyvacija, filosofinės ar pasaulėžiūrinės įtakos. Dažniausiai tai būna žymūs politikai, prezidentai, karvedžiai, generolai ir frontų vadai. Rečiau knygos ar studijos paskiriamos ne pačias aukščiausias pareigas ėjusiems žmonėms, jų gyvenimo istorijai, kas maždaug angliškai vadinama *story telling* arba tiesiog *story*, kurią sunku išversti į paprastą sąvoką *istorija*, greičiau tai būtų pasakojimas apie tą ar kitą žmogų, kurio asmenybė ar gyvenimas ir darbai yra to verti, kitaip sakant, žmogaus veikla ir jo gyvenimas. Šiame darbe papasakosime vieno lietuvio biografiją, – tai bus saga apie neeilinį gyvenimą ir rečiau nagrinėjamą žvalgybinės veiklos sritį. Ši saga apima kone visą XX amžių ir didžiausias jo tragedijas. Per šio žmogaus – Lietuvos kavalerijos kapitono Broniaus Michelevičiaus – gyvenimą susipažinsime su Lietuvos ūkininkų šeima, jos nariais, Lietuvos jūrų skautų judėjimu, Lietuvos karininkijos gyvenimu, jos likimais kelių okupacijų verpetuose. Juoba kad apie jį yra rašyta tik kaip apie LAF'o kurjerį, du kartus – 1940 ir 1941 m. – atvykusį su užduotimis į Lietuvą iš Vokietijos jį paminėjo keli birželio

sukilimo dalyviai bei Petras Jurgėla¹ ir Juozas Jankauskas² ir istorikas Alfredas Rukšėnas³.

Istorija negailestingai pasuks knygos herojaus gyvenimą kitu keliu: SSRS įvykdyta Lietuvos okupacija, Lietuvos kariuomenės sunaikinimas pastūmės jį į kovą su komunizmu, B. Michelevičius pabėgs iš sovietų okupuotos Lietuvos ir įsitrauks į aktyvią antisovietinio pogrindžio veiklą, ims dirbti kitos valstybės – Vokietijos – karinėje žvalgyboje Abvere, kovos Rytų fronte, o karo pabaigoje paragaus ir Sąjungininkų karo belaisvio duonos. Apžvelgsime Lietuvos kavalerijos kapitono Broniaus Michelevičiaus veiklą jam kovojant prieš sovietus Jungtinių Amerikos Valstijų žvalgyboje, lietuvių organizacijų šiose valstijose žingsnius, SSRS ir Vakarų pasaulio Šaltojo karo atšvaitus ir netgi smulkesnes temas, pavyzdžiui, jo sąsają su sovietų RA generolu A. Vlasovu (pirmasis Abvero karininkas, tardęs paimtą į nelaisvę A. Vlasovą, buvo B. Michelevičius), su politinėmis tų metų įvairių užsienio šalių aktualijomis, kurioms darant įtaką, tada jau tapęs CŽV agentu, B. Michels atliko jam pavestas užduotis prieš SSRS.

Didžiausia paskata rašyti šį darbą – atskleisti Lietuvos karininkijos tragediją, karininkų likimus okupacijos metais, jų to meto idealus ir poelgius dramatiškų istorinių lūžių, kurie XX amžiuje nulėmė ir tautų bei panašių į Lietuvą valstybių istoriją, taip pat kaip istorija pakreipė jų gyvenimą. Kai kurie lietuviai karininkai, sunaikinus Lietuvos valstybę ir jos kariuomenę, rinkosi kovą prieš sovietų okupaciją, nusprendę įsitraukti į kitų valstybių karines pajėgas, žvalgybų veiklą. Apie tai B. Michelevičius norėjo pats papasakoti, bet nebesuspėjo aprašyti visų savo patirčių, paliko tik tam tikrus užrašų fragmentus, darbų apmatius ir planus, fotografijas, taip pat originalių ano meto dokumentų. Nedramatizuodami, nieko neglotnindami, seksime jį pagal turimą ano meto medžiagą, tekstus, bandysime atskleisti ir tuometines nuotaikas, nes dabartinis žmogus dažniausiai jau yra visiškai nutolęs nuo ano laikmečio realijų pajautos ir supratimo.

Gyvenimas nuo to laiko labai pasikeitė.

Kavalerijos kapitonas Bronius Michelevičius (1908–1985), gyvendamas Vokietijoje ir JAV, patogumo dėlei naudojo sutrumpintą savo pavardę – Michel, JAV nuo 1950 m. Michels. Ši pavardė ilgainiui tapo jo tikrąja pavarde. Tad šioje knygoje vartosime Lietuvoje ir užsienyje naudotas pavardes Michelevičius ir Michels kaip sinonimus. O žvalgo darbas vertė jį keisti ne tik savo gyvenimo legendas, bet ir vardą bei pavardę.

¹ P. Jurgėla, *Lietuviškoji skautija*, Brooklyn, NY, 1975, p. 204, 650, 656–657.

² J. Jankauskas, *1941 m. birželio sukilimas Lietuvoje. Pagrindiniai sukilimo organizatoriai, vadovai, ryšininkai ir pasiuntiniai*, Vinius, 2010, p. 10, 28–29, 350, 420, 427, 429, 450–454, 476–478, 482, 484–485, 490–491.

³ A. Rukšėnas, „Pasiaprašymas Kretingos, Telšių ir Mažeikių apskrityse pirmosios sovietų okupacijos laikotarpiu (1940–1941 m.)“ / *Genocidas ir rezistencija*, nr. 2 (26), 2009, p. 12.

XIII skyrius

Amerikiečių žvalgyboje Vakarų Vokietijoje

1946 m. antroje pusėje B. Michelevičiui, arba dabar jau Bruno Michelsui, iškilo gyvybiniai klausimai, – kas toliau, ką veikti išleistam iš belaisvių stovyklos, iš ko pragyventi Vokietijoje po karo? Kaip išlaikyti neseniai sukurtą šeimą? Jis buvo labai patyręs karo žvalgas, tačiau veikusioje per karą Vokietijos armijos grupėje, o karą Vokietija pralaimėjo. Taip, jis paruošė daugybę agentų, kuriuos buvo galima siųsti į priešo teritoriją, jis mokėjo juos išsiųsti, infiltruoti. Lietuva ir toliau buvo sovietų reokupuota, taigi nepriklausomybės neatgavo, ir, tikriausiai, ilgiems metams tapo SSRS sudėtine dalimi.

Į tuos pačius svarbiausius išgyvenimo klausimus netikėtai jam atsakė keletas susitikimų su žmonėmis, kurie vėl sugrąžino jį į žvalgybą, tačiau šį kartą į amerikiečių.

Jau karo metais SSRS okupavus ir aneksavus Lietuvą, Latviją ir Estiją ir pavertus jas SSRS respublikomis padėjo būsimojo komunistinio Rytų bloko pagrindus. Pasirašę Molotovo–Ribbentropo paktą, sovietai aneksavo dalį Lenkijos, iš dalies Suomijos teritorijos sukūrė Karelų–Suomijos SSR, o iš rytų Rumunijos teritorijos – Moldavijos SSR.

Vakarų sąjungininkai pasirodė esą susiskaldę, netgi puoselėjo skirtingas pokario tvarkos vizijas. JAV prezidento Roosevelto tikslas – kariinė pergalė Europoje ir Azijoje, pasiekti ekonominę persvarą prieš britų imperiją ir sukurti tarptautinę taikos organizaciją – buvo globalesnis už britų premjero Churchillio, kuris labiau gilinosi į Viduržemio jūros baseino kontrolės problemas, kad užtikrintų Britų imperijos išlikimą ir Vidurio, ir Rytų Europos šalių nepriklausomybę. Tos šalys turėjo būti kaip buferis tarp SSRS ir Jungtinės Karalystės. Amerikiečiams įgyvendinti savo vizijas, Stalinas atrodė potencialus sąjungininkas, o britams – kaip didelis baubas, – juk jis jau kontroliavo daugelį tų šalių. Skirtumai tarp Roosevelto ir Churchillio nulėmė netgi atskirus susitarimus su SSRS. 1944 m. spalį Churchillis nuvyko į Maskvą ir sutiko pasidalyti Balkanų šalis įtakos sferomis, o Jaltoje sutiko pasirašyti atskirą susitarimą su Stalinu dėl Azijos, atsisakydamas remti Churchillį dėl Lenkijos ir dėl reparacijų klausimų.

Tik 1945 m. balandyje, prezidentui Rooseveltui mirus ir jį pakeitus Harry'ui S. Trumanui, reikalai pakito, nes Trumanas netikėjo Stalinu ir kreipėsi patarimo į elitinę užsienio politikos intelektualų grupę. Chur-

chillis ir Trumanas dabar jau kartu oponavo SSRS, taip pat parėmė Lenkijos vyriausybę egzilyje (Londone), kuri kaip reikiant erzino Staliną.

Vakarykščiams sąjungininkams piktai žvairuojant vienas į kitą, kai komunistinė SSRS nebekėlė pasitikėjimo sąjungininkams, augo tarpusavio priešiškumas, nepasitikėjimas, įtampa. Patyręs politikas, senas antikomunistas Winstonas Churchillis savo kelionės po JAV metu pasakė kalbą apie Rytų Europoje nuleistą Geležinę uždangą, apie SSRS ir Rytų bloko kūrimą. Kalbėdamas 1946 m. kovo 5 d. Vestminsterio koledže, kuris yra Fultone, Misūryje, jis akcentavo, kad nuo Štetino Baltijos jūroje iki Tries-to Adrijos jūroje nutiesta Geležinė uždanga per visą kontinentą. „Už tos linijos pasiliko visos senosios Vidurio ir Rytų Europos sostinės. Varšuva, Berlynas, Praha, Viena, Budapeštas, Belgradas, Bukareštas ir Sofija, visi šie žinomi miestai ir jų gyventojai yra plote, kurį aš privalau vadinti sovietų sfera.“

II pasaulinio karo pabaigoje anglų rašytojas George'as Orwellas žodžius *cold war* pavartojo kaip terminą savo esė „Tu ir atominė bomba“, paskelbtoje britų laikraštyje *Tribune* 1945 m. spalio 19 dieną. Išaugusi įtampa jau grėsė branduolinio ginklo panaudojimu, pasaulis buvo poliarizuotas. Rašytojas dar ir 1946 m. kovo 10 d. pastebėjo *The Observer*, kad „po Maskvos konferencijos praeitame gruodyje Rusija pradėjo Šaltąjį karą prieš Britaniją ir Britų imperiją“.

Pirmieji šio termino pasirodymo atvejai liudija, kad susidarė specifinė pokario geopolitinė SSRS ir JAV konfrontacija. Tai pakartojo ir įtakingas JAV demokratų partijos patarėjas Bernardas Baruchas 1947 m. balandžio 16 d. kalboje, kurią parašė žurnalistas Herbertas Bayardas Swope'as. Joje skelbiama: „Neapsigaudinėkime: šiandien mes esame Šaltojo karo apsuptyje.“ Politinis apžvalgininkas Walteris Lippmannas sutvirtino terminą savo naujos knygos pavadinimu *The Cold War*; 1947 m. paklaustas apie termino šaltinį, Lippmannas nurodė 1930-ųjų prancūzišką terminą *la guerre froide*. Matydami pasikeitusią padėtį ir komunizmo grėsmę, Sąjungininkai nesutarė, kaip turi atrodyti Europos žemėlapis, kur turi eiti valstybių sienos pokariu, jų idėjos apie saugumą prieštaravo viena kitai. Principas buvo aiškus – Vakarų šalys kurdė saugumo sistemą iš šalių, kuriose turėjo valdyti demokratinės vyriausybės, kurios leistų šalims taikiai išspręsti prieštaravimus per tarptautines organizacijas.

Tuo metu komunistinė SSRS siekė dominuoti ir kaimyninių šalių vidaus santykiuose. Karo metais Stalinas įsteigė specialius paruošimo centrus kitų šalių komunistams, kad jie įkurtų jose slaptas policijos jėgas, lojalias Maskvai, kai tik tas šalis užims Raudonoji armija. Sovietų agentai tose šalyse užgrobė masines informacijos priemones, ypač radiją, atakavo ir likvidavo nepriklausomas visuomenines institucijas,

pradedant jaunimo organizacijomis mokyklose, parapijose ir baigiant politinėmis partijomis. Tačiau Stalinas dar nebuvo nutraukęs taikingų santykių su britais ir amerikiečiais, manydamas susitelkti ties ekonominio augimo klausimais.

Harry Rositzke'as, knygos „CŽV slaptosios operacijos“³⁶⁰ autorius, nurodė, kad įvykdžius komunistinį perversmą Čekoslovakijoje 1947 m., grėsmė, jog kompartija laimės rinkimuose Italijoje, prasidėjus Berlyno blokadai, amerikiečiai pajuto, kad Stalinas netgi gali pradėti naują karą, o SSRS bombonešiai gali atakuoti Jungtinių Amerikos Valstijų teritoriją. Sumanyta jį sustabdyti. 1948 m. JAV rėmė Marshallo planą – paremti Vakarų Europos ekonomiką ir sustiprinti senojo kontinento antikomunistinį imunitetą, silpninti kompartijų pozicijas, ėmė kurti NATO. Tuo metu JAV pajuto, kad ji neturi reikiamos informacijos apie SSRS potencialą, kad kelios žvalgybos organizacijos nesistemina informacijos, renka ją pripuolamai arba apskritai informacija neturi didesnės vertės. 1947 m. balandyje imtasi kurti centrinę žvalgybos valdybą – CŽV. Jos veikla netrukus buvo įslaptinta, jai skirta nemažai lėšų, nes Pentagonas reikalavo kuo daugiau karinės informacijos. Amerikiečiai jau svajoto kurti ir išlaikyti sovietų užnugaryje pasipriešinimo židinius ir atkreipė dėmesį į antisovietinį pagrindį Baltijos valstybėse, Ukrainoje ir kitose šalyse. Su jomis turėjo ryšius lietuvių pabėgėliai Vakaruose, tad išmušė ir Vakarų Vokietijoje atsikūrusio Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto – VLIK'o – valanda. Amerikiečiai turėjo geras galimybes per buvusius Abvero agentus gauti informaciją apie SSRS ir tenykščią situaciją arba pasinaudoti gausiais politiniais pabėgėliais iš tų šalių, pavyzdžiui, tokių kaip Bronius Michelevičius, kurie turėjo gerą patirtį Abvere, buvo glaudžiai susiję su lietuvių pabėgėliais ir žmonėmis, dirbusiais politinių emigracijos organizacijų vadovybėje.

Vidurio ir Rytų Europos teritorijos, Raudonosios armijos išvaduotos iš nacių Vokietijos ir okupuotos, paverstos satelitinėmis valstybėmis – Rytų Vokietija (vėliau VDR – Vokietijos Demokratinė Respublika), Lenkijos Liaudies Respublika, Vengrijos Liaudies Respublika, Bulgarijos Liaudies Respublika, Čekoslovakijos Socialistinė Respublika, Rumunijos Liaudies Respublika ir Albanijos Liaudies Respublika. Sovietinio stiliaus režimai jose kūrė komandines ekonomikas ir įdiegė brutalius Stalino valdymo metodus, kuriais saugumo organai vykdė represijas prieš esamą ir potencialią opoziciją. Azijoje Raudonoji armija padarė tą patį Mandžiūrijoje ir Korėjoje į šiaurę nuo 38-osios paralelės. Jas užvaldė iš esmės sovietino pavyzdžio slaptosios saugumo tarnybos, teroru laikydamos gyventojus baimėje ir paklusnume. Prasidėjo ideologinė kova už žmonių protus.

³⁶⁰ Harry Rositzke, *The CIA's Secret Operations*, New York: Reader's Digest Press, 1977, p. 20–21.

1947 m. rugsėjo mėnesį sovietai vietoje uždaryto Komunistų Internacionalo (Kominerno) sukūrė Kominformą, kuriuo Maskva norėjo išlaikyti ortodoksines komunistines pažiūras ir tikslus komunistų partijose ir kontroliuoti režimus SSRS satelitų viduje. JAV prezidento Harry'io S. Trumano patarėjai paragino jį nedelsiant stabdyti SSRS įtaką. Trumanas savo kalboje išdėstė vadinamąją Trumano doktriną, kuri ir nusakė kovą tarp laisvųjų visuomenių ir totalitarinių režimų. Europos politinės partijos, tarp jų socialdemokratai, gavo paramą iš Vakarų aljanso, o komunistai, įtraukti į žvalgybines operacijas, kovėsi už Maskvos keliamus tikslus, nors jau po 1956 m. tarp komunistų prasidėjo disidentinis judėjimas.

1947 m. birželyje pagal Trumano doktriną JAV priėmė Marshallo planą Europos valstybių ekonomikai atgaivinti. Po mėnesio Trumanas pasirašė nacionalinio saugumo aktą, kuriuo sukūrė vieningą Gynybos departamentą, ČŽV ir Nacionalinio saugumo tarybą. Tos trys JAV institucijos atlaikė pagrindinį krūvį Šaltajame kare. Stalinas pasuko savo satelitus šalin nuo Marshallo plano, manydamas, kad ekonominis savarankiškumas nebeleis diktuoti joms savo politinės valios.

JAV ir britai sujungė savo okupacines zonas Vokietijoje į „Bizoniją“ (1947 m. sausio 1 d.), vėliau, prijungus prancūzų valdomą zoną – į „Trizoniją“. Toje zonoje pradėjo formotis federacinė Vakarų Vokietijos valstybė.

Tuos reiškiniai akylai stebėjo Bronius Michelevičius. Lietuviai, jau dirbantys su anglais, jį kvietė pereiti dirbti pas anglus. Tačiau B. Michelevičiui ryžtingumu labiau imponavo amerikiečiai. Išskaičiavimas buvo paprastas – kovoje prieš komunizmą JAV visuomet bus lyderė, pagrindinė jėga – ir ekonominė, ir karinė. Tik ji galės padėti Lietuvai išsivaduoti.

Minėtos permainos pozityviai pakeitė amerikiečių žvalgybos darbą. Į darbą buvo vėl priimami senieji žvalgybininkai, turintys patirtį, karo metais ir po karo tarnavę JAV kariuomenėje, tarp jų ir vienas JAV lietuvis A. Vaivada. Antanas (Anthony) Vaivada ne naujokas lietuvių problemose ir žvalgybos reikaluose. Jis gimė 1911 m. birželio 1 d. Filadelfijoje, su tėvais grįžo į Lietuvą, 1922–1926 metais mokėsi Vilniaus lietuvių gimnazijoje. Tėvams vėl išvykus į JAV, 1930 m. Filadelfijoje baigė aukštesniąją mokyklą, metus studijavo Pensilvanijos universitete, o 1934–1936 m. viename iš Čikagos koledžų. 1931 m. dirbo žurnalistu JAV lietuvių dienraštyje „Naujienos“. 1942 m. kaip savanoris įstojo į JAV kariuomenę, dalyvavo II pasaulinio karo kovose. Demobilizuotas 1946 m., turėjo kapitono laipsnį. Po karo toliau dirbo JAV žvalgyboje Vokietijoje, 1945 m. balandžio 14 d., būdamas George'o Pattono vadovaujamos Trečiosios armijos karinės žvalgybos vyriausioju leitenantu, su amerikiečių karių grupe iš Bairoito kalėjimo savo iniciatyva išlaisvino ten uždarytus gestapo Kaune suimtus VLIK'o narius ir bendradarbius. Vaivada buvo įsitikinęs, kad taip padeda lietuviškam reikalui, be to jis ėmė rinkti savo vyresny-

Lietuvos ordino įteikimas A. Vaivada Lietuvos ambasadoje Vašingtone 1994 m. Apdovanojimą prisega Lietuvos ambasadorius JAV A. Eidintas (A. Eidinto archyvas)

bei medžiagą apie SSRS³⁶¹. (Beje, už pagalbą Lietuvos laisvės reikalui 1993 m. lapkričio 27 d. A. Vaivada prezidento A. Brazausko dekretu apdovanotas Vyčio kryžiaus 4-ojo laipsnio ordinu. Mirė 2001 m. gruodžio 20 d., palaidotas nacionalinėse Arlingtono kapinėse.)

Vėl pakviestas į žvalgybinį darbą Anthony Vaivada 1948 metais suvedė ČŽV žmones su VLIK'o vadovais.

Amerikiečių žvalgybai reikėjo patyrusių žmonių, žinančių SSRS, jos žmones, mokančių rusų kalbą ir pagaliau nusimanančių, kaip ir kokią informaciją reikia rinkti. Taip JAV žvalgybos ir Broniaus Michelso interesai sutapo šimtu procentu – buvęs Lietuvos karininkas norėjo kovoti su komunizmu ir jo bacilomis kiek tik galėdamas, juoba kad jo tėvynę sovietai reokupavo ir įvedė žiaurų režimą, trėmė, žudė, vyrus ėmė į kariuomenę ir plėšė viską, kas dar joje liko. O amerikiečiai susidūrė su „tuščiais stalčiais“ – jų agentai dirbo Kon-

greso bibliotekoje, čia ieškojo reikalingų duomenų. Pentagonui trūko informacijos apie SSRS karinius pajėgumus, ne veltui vienas karininkas žvalgybos pareigūnų akivaizdoje trankė kumščiu į stalą ir šaukė, kad jam reikia, jog kiekviename oro uoste nuo Berlyno iki Uralo kalnų būtų bent po vieną agentą su radijo siųstuvu³⁶².

Lietuvių pabėgėliai, jų organizacijos pirmiausia pačios ieškojo kovos būdų prieš sovietus, ėmėsi iniciatyvos. Atgimęs Vakarų Vokietijoje VLIK'as puoselėjo savo planus, pabėgėlių stovyklų gyventojai padėjo jam formuluoti pasiūlymus, kurie galėtų sudominti Sąjungininkus. Pasak B. Michelevičiaus:

Į 1946 metų pabaigą Vakarų Vokietijoje aš turėjau kontaktus su VLIK'o karinė sekcija. Jos šefas buvo gen. Povilas Plechavičius, jo padėjėjas – pulk. Antanas Rėklaitis ir mjr. Juozas Bulika, visi po karo gyvena Chicago, Ill. Mes paruošėme memorandumą apie lietuvių tautinių grupių bendradarbiavimą su Amerikos žvalgyba ir pateikėme šį pasiūlymą JAV žvalgybos atstovams V. Vokietijoje³⁶³.

³⁶¹ L. Mockūnas, *Pavargęs herojus*, p. 106.

³⁶² Edward Lucas, *Apgaulė. Šnipai, melas ir kaip Rusija mausto Vakarus*, Vilnius, 2013, p. 251.

³⁶³ *Chronological Account...*, p. 15.

Majoras J. Bulika tarnybos Lietuvos kariuomenėje metais (LCVA)

Amerikiečių žvalgybai dar tik bandant apčiuopti savo darbo turinį okupacinėse zonose, Michelevičius susipažino su keliais jų žvalgiais. Kadangi amerikiečių darbas pamažu buvo kreipiamas prieš SSRS, Bruno Michelsas ėmė bendradarbiauti su JAV kariuomenės žvalgiais. Dvasinio prieštaravimo nebuvo, – jis džiaugėsi, kad galės toliau kovoti prieš bolševizmą ir jį įkūnijančią SSRS.

Suartėti su amerikiečiais jam padėjo senas pažįstamas iš tarnybos Lietuvos kariuomenėje laikų majoras Juozas Bulika. Jie kartu 1939 m. baigė Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų Generalinio štabo skyrių (III laidą). Tada Bulika tapo Generalinio štabo majoru. SSRS okupavus Lietuvą, jo paties prašymu paleistas į atsargą. 1940 m. pasitraukė į Rytprūsius, pateko į politinių pabėgėlių stovyklą. Grįžo į Lietuvą tik 1944 m., bet vėl pasitraukė į Vokietiją, gyveno

Hanau lietuvių pabėgėlių stovykloje. J. Bulika Vokietijoje padarė karjerą – 1948 m. jis buvo JAV kariuomenės pagalbinio dalinio būrio vadas. 1962 m. B. Michelsas amerikiečių žvalgybos vadovybei rašė³⁶⁴:

B. Michelevičius darbo su Albertu Werneriu metu (BMA)

Mano darbas su CIC ir MIS Vokietijoje 1946–1949 m. laikotarpyje

Nuo 1946 m. pabaigos iki 1949 m. sausio buvau įjungtas į slaptą darbą JAV CIC Vakarų Vokietijoje. Kontaktą su CIC nustaciau per draugą, buvusį Lietuvos kariuomenės majorą Juozą Buliką³⁶⁵, kuris tuo metu dirbo tokį darbą Vokietijoje.

Mano paskyrimo turinys buvo gauti informaciją apie sovietų agentus ir keliautojus tarp DP – perkeltųjų asmenų Vakarų Vokietijoje.

Aš užverbavau ir naudojavau keletą informatorių (orig. „I recruited and used several informants“, aut. past.), kurių tarpe buvo šie:

- 1) Balyš Muliolis, buvęs Lietuvos pasienio policininkas. Jis gyveno DP stovykloje Kempten / Allgau³⁶⁶.*
- 2) Aleksandras Kazakevičius, buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, kuris gyveno prancūzų okupacinėje zonoje Ravensburge³⁶⁷.*

³⁶⁴ *Chronological Account...*, p. 9–10.

³⁶⁵ Juozas Bulika (gimė 1905 m. Utenos apskr., mirė 1993 m. gruodžio 10 d. Čikagoje) 1925 m. baigė karo mokyklą, paskirtas 7-ojo pėstininkų pulko 5-os kuopos jaunesniuojū karininku. 1929 m. gruodyje suteiktas vyresniojo leitenanto laipsnis. 1931 m. paskirtas antruoju pulko adjutantu, 1932 m. mokomosios kuopos vadu. 1935 m. perkeltas į Kariuomenės štabo II skyrių. Gyveno Vakarų Vokietijos okupacinėse zonose, 1952 m. emigravo į JAV, gyveno Čikagoje.

³⁶⁶ Vėliau B. Muliolis gyveno Čikagoje.

³⁶⁷ Aleksandras Kazakevičius (gimė 1903 m. balandžio 13 d. Vajasiškio kaime, Salako valsčiuje, Zarasų apskr., mirė 1978 m. birželio 21 d. Sidnėjuje, Australija) – baigė Kauno aukštesniąją technikos mokyklą. 1949 m. emigravo į Australiją, dirbo statybose, stiklo fabrike darbininku.